

EGY NEMZETKÖZI VALLÁSI MEGÚJULÁSI MOZGALOM INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI ÉS HAZAI KÖZÖSSÉGÉNEK TÁRSADALOMTÖRTÉNETI BEMUTATÁSA

THE INSTITUTIONAL HISTORY OF AN INTERNATIONAL RELIGIOUS REVIVAL MOVEMENT AND THE SOCIAL HISTORY OF ITS HUNGARIAN COMMUNITY

Oroszi Borbála

BCE Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola PhD
hallgató

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány fő célja, hogy feltárja egy római katolikus nemzetközi vallási megújulási mozgalom vagyis a Nemzetközi Apostoli Schöns-tatti Mozgalom létrejöttének, megalapításának és fejlődésének eseményeit, valamint intézménytörténeti sajátosságait. Mindeközben bemutatja a nemzetközi mozgalom struktúrarendszerének főbb jellemzőit és megvizsgálja, hogy milyen körülmények között alapították meg a Mozgalom magyarországi alcsoportját. Áttekintés ad a magyarországi alapítás történetéről, kitér arra, hogy mindez hogyan vezetett el annak mai formájában működő szervezeti struktúra kialakulásához, illetve ismerteti a magyar közösség jelentősebb strukturális jellegzetességeit és bemutatja a Mozgalmat megalapító karizmatikus személyek élettörténetének legfontosabb aspektusait.

Abstract

The main aim of the study is to explore the events of the birth, foundation and development of a Roman Catholic international religious renewal movement, the Schoenstatt Apostolic Movement, together with the peculiarities of its institutional history. In the meantime, it presents the main features of the international movement's structure and examines the circumstances under which the Hungarian sub-group of the movement was founded. It gives a historical overview of the movement's founding in Hungary, how this led to the development of its present organisational structure, the major structural features of the

Hungarian community and the most important aspects of the life of the charismatic individuals who established the movement.

Kulcsszavak: társadalomtörténet, vallási megújulási mozgalom, Schönstatt, egyháztörténelem

Keywords: social history, religious revival movement, Schoenstatt, church history

Bevezetés

Tanulmányomban egy kortárs vallási megújulási mozgalom, a Nemzetközi Apostoli Schönstatt Mozgalom alapításának, intézményesülésének és nemzetközi szervezetté válásának történetét tárom fel. Külön figyelmet fordítok annak hazai csoportjára, a Magyar Schönstatt Mozgalom létrehozásának és kibontakozásának kontextusba helyezésére. Egy-egy csoport, szervezet jellemzően nem áll önmagában, hanem kapcsolatban van a környezetével, hiszen ami egy önálló, egész alkotó rendszer egy adott szinten, az egy másikon csupán része a struktúrának¹. Így a tanulmány középpontjában álló szervezet is része egy intézményi, szervezeti mátrixnak, amely az adott esetben állhat a Római Katolikus Egyház (nemzeti) intézményeiből és/vagy alkotják a mátrixot olyan szervezetek, amelyek azokban az országokban határozzák meg a csoport működésének kereteit, ahol egy-egy schönstatti közösség létrejött, megalakult. Amennyiben elfogadjuk, hogy az intézmények olyan struktúrák, amelyeket egyének hoznak létre, rendelkeznek formális (törvények, jogok) és informális (hagyományok, tabuk, szankciók) szabályokkal és befolyásolják, meghatározzák akár korlátozzák a politikai, gazdasági és társadalmi interakciókat², vizsgálunk kell, hogy a Nemzetközi Schönstatti Apostoli Mozgalom működésének kezdetekor és szervezetté formálódásának idejében milyen meghatározó befolyások érték, amelyek következményeképp kialakultak a mai formában működő szervezet keretei és szabályai.

Ahogy az a későbbiekben többször is hangsúlyozom majd, a vizsgált probléma teljeskörű feltárásához és magyarázatához szükséges bemutatni mind a hazai, mind a német Schönstatti Mozgalom társadalomtörténeti hátterét, struktúráját és annak működési logikáját. Ehhez számos esetben a Schönstatti Apostoli Mozgalom által szerkesztett és nyilvánosságra hozott online és offline publikációkat és

¹ *Elinor Ostrom*: Understanding Institutional Diversity. Princeton University Press. Princeton. 2005.

² *Douglass C. North*: Institutions. Journal of Economic Perspectives. 5. (1991) 1. sz. 97–112, 97.

publicisztikákat használok fel. Ezek a tartalmak egyrészt segítséget nyújtanak a vizsgált témakör megértéséhez, másrészt reprezentálják a Mozgalom hivatalos, központi narratíváit is. Ezeknek kettős szerepe van a tanulmányban, egyes esetekben, mint például a Mozgalom alakulástörténetének, a közösség hitvallásának vagy belső tagolásának bemutatásakor, tényfeltáró erejükre támaszkodva vonom be a kutatásba, másrészt betekintést engednek és rávilágítanak arra a folyamatra, ahogyan a közösség alakítja és erősíti a nyilvános diskurzusközegeken keresztül a csoport identitását. Mindezt teszi úgy, hogy ezekben a szövegekben megválasztja a jeleket, szimbólumokat, tartalmakat és a nyelvezetet, amit használ, ezáltal befolyásolhatja vagy akár irányt is adhat a Mozgalomról szóló közvetlen diskurzuskereteknek³. Az itt felhasznált források jellege elsősorban leíró, olyan illusztratív céllal beillesztett szövegek, amelyek segítenek igazolni, alátámasztani bizonyos állításokat, ilyenek például a Joseph Kentenich életének bemutatásakor ismertetett szövegrészletek.

Céлом, hogy feltárjam azokat a környezeti hatásokat és belső impulzusokat, amelyek eredményeképpen létrejött a mai formában ismert Schönstatti Mozgalom. A kutatott téma megértéséhez tehát elengedhetetlen, hogy röviden bemutassam a Schönstatti Mozgalom intézménytörténeti háttérét, illetve alapítójának életét és munkásságát.

Nemzetközi Schönstatti Apostoli Mozgalom

A Római Katolikus Egyház történelme során számos olyan szervezetet (rendet, közösséget) alapítottak⁴, amelyek az Egyház tanítása mellett különösen fontosnak tartották Szűz Mária tiszteletét. Ezek a rendek főként az ifjúság tanításában és nevelésében, a missziós tevékenységekben, valamint a szegények támogatásában, pasztorációjában érték el jelentős eredményeket. A Kentenich József által alapított Nemzetközi Schönstatti Apostoli Mozgalom, amelyet 1914. október 18-án egy Rajna menti német falu kápolnájában, Schönstattban alapítottak meg, hierarchiájának összetettségében, továbbá küldetésének, feladatainak sokféleségében is eltér a korábban létrejött szerzetesrendektől. A Schönstatt Mozgalom vizsgálatának és megértésének a kulcsa az alapító atya személyében és tetteiben rejlik⁵, hiszen egész életét

³ *Máté-Tóth, András*: Vallási kommunikáció és vallási diskurzus. Doktori Disszertáció. Pécsi Tudományegyetem 2010.p.106.

⁴ Ilyen volt például a Mária kongregáció (1547), Mária Iskolatestvérek Szerzetesrend (1816), Szervita Rend-Szűz Mária Szolgái (1233), Ferences Mária Misszionárius Nővérek (1877), Segítő Szűz Mária Leányai Don Bosco Nővérek (1872) vagy a Szűz Mária Társasága (1926).

⁵ Kentenich életének bemutatásához Csermák Kálmán és Csermák Alice által összeállított Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja című könyvet (2001), Kentenich atya honlapján elérhető információkat és Dorothea

és – ahogy a közösségben tartják – minden életerejét adta azért, hogy alkotómunkáját elvégezhesse⁶, így a pontosabb megismerés érdekében az alapító életének és cselekvési mezőjének bemutatásán keresztül tárom fel a vizsgált mozgalom intézménytörténeti hátterét.

Az alapító: Joseph Kentenich (1885-1968)

Peter Joseph Kentenich 1885. november 16-án született a Köln melletti Gymnichben. Édesanyja, aki mélyen vallásos volt és különösen tisztelte a Szűzanyát, gyermekét egyedül nevelte annak kilencéves koráig, amikor az ifjú Kentenich árvaházba kerül. 1897-ben, elsődolgozását követően úgy döntött, hogy a papi pályát választja. Ebben lelkiileg és anyagilag is támogatta gyóntató atyja, így az ő segítségével került a palottinusok ehrenbreitsteini gimnáziumába⁷. Kiváló tanulmányi teljesítménye végigkísérte iskolás éveit, majd 1904 szeptemberében Kentenich megkezdte noviciátusát és a német palottinus tartomány limburgi missziós házába költözött. A palottinus oktatás szerves részét képezte a mariológia⁸, amely jelentős hatással volt az ifjú noviciusra. Végül 1910. július 8-án pappá szentelik, és megkezdí alkotómunkáját.

Kentenich 1912-ben átköltözik Vallendar-Schönstattba, ahol a fiatal kollégisták oktatója lesz, miután a rend kinevezi az intézmény spirituálisává. A Mozgalom előalapításaként számontartott előadásorozatokban az önnevelésre és Mária tiszteletére buzdítja az ifjúságot, majd megszületik az előalapítási okirat, amely kiindulópontja lesz későbbi munkásságának. Önkéntes csatlakozókkal Mária-kongregációt alapítanak, amely kereteket ad spirituális munkájának folytatásához. Az atya kérésére a palottinus rendtartomány főnöke átengedte a csoport számára a közelben található, használaton kívüli temetőkápolnát, amely később a Mozgalom összetélye lesz. Ez a Szent Mihály kápolna lesz az új közösség gyülekezeti helye, „lelki otthona”⁹, majd 1918. október 18-án itt történik meg a Mozgalom alapítása is. Ekkor kötötték meg az első Szeretetszövetséget – az ifjak és Szűzanya között

M. Schlickmann *Rejtett évek, Josef Kentenich atya gyermekkora és ifjúsága (1885-1910)* című könyvet vettem alapul, amelyet Végesné Mészáros Márta fordított magyarra és a Családakadémia-Óbudavár Egyesület gondozásában 2007-ben adtak ki.

⁶ *Csermák Kálmán–Csermák Alice*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja. Óbudavár 2001.

⁷ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 13.

⁸ *Dorothea M. Schlickmann*: *Rejtett évek, Josef Kentenich atya gyermekkora és ifjúsága (1885-1910)*. 2007.

⁹ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 27.

–, mely az első ilyen típusú szövetségkötés volt a Mozgalom életében. Egy évvel később a közösség egy Madonna-képet kapott ajándékba, amelyet Háromszor Csodálatos Anyának szoltítottak¹⁰ és a kápolnát is átnevezték a Háromszor Csodálatos Anya szentélyének. Ez a Szűzanya-ábrázolás ma is a nemzetközi mozgalom egyik legfontosabb, legismertebb és legelfogadottabb jelképe.

Az I. világháború alatt, hogy megkönnyítse a kapcsolattartást a háborúban szétzilált közösség tagjai között, a szerzetesatya újságot alapít *Mater Ter Admirabilis* névvel, amely hamar népszerű lett, hiszen egy év alatt (1917-re) több mint 2000 előfizetővel működött a lap, így Kentenich munkássága szélesebb körben vált ismertté. Az I. világháború lezárása után a közösség tagjai – a harcmezőkről – visszatérnek a kollégium falai közé, ám külsős igény mutatkozik arra, hogy a kollégium falain kívül is létrehozzák a schönstatti eszme által vezérelt csoportot, így 1919. augusztus 20-án Dortmund-Hördében megalapítják a schönstatti kongregáció külsős csoportját: az Apostoli Szövetséget, és Kentenich atya kidolgozza a Mozgalom szabályzatát. A palottinus rend engedélyezi, hogy ők is használhassák a kápolnát, és az annak közelében lévő épületek néhány szobáját is átengedik nekik¹¹, így a közösség elindul a kibontakozás útján.

A Mozgalom kibontakozásának korszaka

Kentenich atya 1920-tól rendszeresen tart lelkigyakorlatokat, előadásokat, amelyekben hangsúlyozza a Szeretetszövetség fontosságát, Mária tiszteletét és tanítja a hallgatóságot, hogyan lehet hozzájárulni a kegyelmi töke gyarapításához. Ebben az időszakban tehát, az intenzív nevelői, tanítói és oktatói tevékenységének köszönhetően lefekteti a schönstatti mű alapjait. Számos világi hívő szeretett volna még csatlakozni a schönstatti eszméhez, ám tartottak a kötöttségektől, ezért számukra Kentenich atya megalapította (1920. augusztus 20-án) az Apostoli Ligát. A két szervezetet (a Szövetséget és a Ligát) Schönstatti Apostoli Mozgalom néven egyesítették. A harmadik megalapított csoport (1921) egy női Szövetség volt, amely az újonnan csatlakozott női tagokat fogta össze (ugyanis eddig csak férfiak alkották a közösséget). A szervezet tagsága folyamatosan bővült, amely 1923-ra több mint 750 főből állt¹².

Az alapító atya Schönstatt küldetését mindig a Katolikus Egyház működésének hivatalos – intézményi – keretei között képzelte

¹⁰ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 27.

¹¹ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 28

¹² *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 32.

el, célja volt, hogy munkássága révén a tagok „új emberekké” váljanak, új keresztényekké, akik aktív gyakorlati lelki életet élnek, lelki napirendjük van, anyjukként tekintenek a Szűzanyára és az egyházért dolgoznak¹³. Kentenich atyának fontos volt az Egyház jóváhagyása, egy-egy csoport alapításakor mindig követte az egyházi hierarchia által előírt szabályokat, ezért is volt jelentőségteljes pillanat, amikor 1922-ben XI. Pius pápa írásos apostoli áldást küldött a Schönstatti Apostoli Mozgalomnak. Kentenich atya úgy gondolta, hogy az egyház elveszíti a modern kor emberét, ha nem veszi át az irányítást és ő maga nem törekszik kiformálni a modern embert, vagyis az új (modern) keresztényt. Innovatív gondolatait több mint 30 évvel a II. vatikáni zsinat előtt fogalmazta meg, így számos kritika érte az Egyház szervezetén belülről.

Miközben a Mozgalom kereste a helyét a társadalmi, a politikai és az egyházi intézmények által kínált keretek között, az 1928-1933-as időszakban tagjainak létszáma konstans növekedett. Az ifjúságnak, a szerzeteseknek és a szerzetesnőknek, valamint a katolikus nevelőknek szóló előadássorozatot kiegészítette a „Máriás-házasságpedagógia” című kurzusával¹⁴, amellyel a klérus tagjai között az egyik elsőként ismerte fel annak a fontosságát, hogy nyisson a családok és a házastársak katolikus hitben való nevelése felé, de mindezt a népszerűséget és gyors növekedést kihívás elé állította Hitler 12 éves uralma és az egyházüldözés korszaka.

Rabságban: Dachau és a nemzetiszocializmus

Az 1930-as években Kentenich atya tudatosan készítette a közösséget a nemzetiszocializmus által támasztott kihívások leküzdésére, úgy fogalmazott „készen kell lennünk a bárkánkkal, mire jön a bűnözön”¹⁵. Célul tűzte ki, hogy a schönstatti közösségekben kiformálódjon egy életerős, a jövőre fókuszáló, hódító típusú keresztény ember, akiben az erkölccsel és lélekkel átitatott és fellelkesült személyiség sikerrel száll szembe a pusztító tömegáramlattal¹⁶. Ezzel nem csak az Egyház megújítását, hanem a társadalom megreformálását is szeretne volna elérni, ennek következtében már nem csak a klérust szólította meg, hanem előadásaival a világi hívők és a hétköznapi keresztények felé

¹³ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 33

¹⁴ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 38.

¹⁵ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 39.

¹⁶ *Kentenich József*: Küldetésünk titkai 10. Dachau. Pokol és mennyország. Kentenich atya beszédei a Családmozgalom alapításának 25. évfordulóján 1967. július 16-án Dachauban. Óbudavár 2002.

fordult. Úgy látta, hogy az Egyház túlélése egyrészt az erős hitű családokon múlik, ezért felhívta a figyelmet az erős keresztény család „eszményképének” jelentőségére, másrészt a náciizmussal szemben Mária-tisztelete eszköz lehet abban, hogy megszólítsák és rajta keresztül Istenhez vezessék a hívő embereket, így megtartva őket az Egyházban. Tehát láthatjuk, hogy a schönstatti tanítás alapjai erre az időszakra karakteresen kiformálódtak és jól reflektáltak azokra a kihívásokra, amelyekkel nem csak a német egyháznak, de a Római Katolikus Egyháznak világszinten szembe kellett néznie, vagyis Schönstattot tekinthetjük egyfajta belső megújító modernizációs kísérletnek (egy válasznak), amely több mint 25 évvel megelőzte a II. vatikáni zsinatot.

Miközben a Schönstatt Mozgalom sikeresen gyarapodott és megjelent más országokban is – ezáltal nemzetközivé vált –, Németországban annak alapítóját és eszmei atyját a Gestapo 1941. őszen bebörtönözte és a dachau koncentrációtáborba küldte, ahonnan csupán 1945 áprilisában szabadult. A dachau fogság idején egyrészt célul tűzte ki, hogy segítse rabtársait, így enyhítse a fogság nyomorúságát, másrészt schönstatti csoportokat szervezett és tanította a vele együtt raboskodó paptársait, így munkássága nyomán a lágerben két szövetségi csoport és öt liga-csoport működött, amelyeknek tagjai voltak német, lengyel, cseh, olasz, francia, belga és holland nemzetiségű rabok¹⁷. Mindemellett pedig a lágeren kívüliekkel levelezés útján tartotta a kapcsolatot, hogy innen is segítse, támogassa a Schönstatt Mozgalom működését. Szabadulása után visszatért Schönstattba, hogy folytassa munkáját: előadásokat és lelkigyakorlatokat tartott; tanította és szervezte Schönstatt közösségét; lelkipolitikaként tevékenykedett és mindezeket a tevékenységeket folyamatosan fenntartotta utazásai során (ellátogatott Svájcba, Rómába, Dél-Amerikába, Dél-Afrikába és Észak-Amerikába) is, ezzel célja a Schönstatt Mozgalom lelkiségének továbbadása volt. Tevékenységének eredményeképpen világszerte elterjedt a Mozgalom, és sorra építették a Schönstatti „összentély” mására készült „leányszentélyeket”.

Száműzetés: a Római Katolikus Egyház és a Schönstatt Mozgalom kapcsolatának bemutatása

A Mozgalom kibontakozását követően – a német intézményesült politikai keretrendszer megváltozása után – egy újabb külső hatással kellett szembenézni, hiszen az egyházi intézményi szabályrendszerbe való szervezeti illeszkedés megpróbáltatásokkal járt. Az alapító atya munkásságát folyamatos egyházi, teológiai vita kísérte, hiszen a Mozgalom által megfogalmazott alaptételeket a klérus egy része

¹⁷ Csermák K.–Csermák A.: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 57.

gyanakvóan szemlélte (lásd például: a '30-as évek Egyházában nem volt fogalomrendszer a Szeretetszövetség vagy a kegyelmi töke értelmezéséhez), ezért jelentették Kentenich atya tevékenységét a felleteseinél¹⁸. Végül a II. világháború után a Német Püspöki Kar kérte a Szentszéket, hogy vizsgálja meg Schönstatt „különleges eszméit”, amely apostoli vizsgálatnak az eredményeképpen Kentenich atyát 1951-ben száműzték. Bár a Szentszék kimondta, hogy ez csak egy adminisztratív döntés, és Kentenich atya életében és tanításában nem találtak kivetnivalót¹⁹, mégis a háború után újonnan erőre kapó Mozgalom ennek a döntésnek a következtében számos kihívással szembesült.

Míg Kentenich atya a száműzetésében is folytatta papi munkáját és levelezést folytatott a „sajátjaival”, hogy így is támogassa őket, addig a Németországban maradt tagok azon munkálkodtak, hogy rendezzék a Mozgalom és az Egyház viszonyát. A II. vatikáni zsinatot követő egyházi fordulat is segítette a tevékenységüket, amelynek eredményeképpen 1964 októberében a Mozgalom fennállásának 50. évfordulóján a Szentszék kihirdette a vizsgálat eredményét és kinyilvánította Schönstatt függetlenségét (a palottinus rendtől). Ezt követően új alapszabályzatot dolgoztak ki, amelyet 1965-ben VI. Pál pápa írt alá. Többen úgy vélték, hogy Schönstatt ügyét nem lehet lezárni az alapító atya státuszának tisztázása nélkül, így amikor 1965. december 24-én Kentenich – a pápa jóváhagyásával – visszatért Schönstattba, sokan úgy vélték, végleg lezárultak a Mozgalom megpróbáltatásai. A szervezet megtalálta az Egyházban a helyét, tanítását megszilárdította, megerősödött és belépett a nemzetközi növekedés egy új szakaszába²⁰.

Visszatérés Schönstattba – Kentenich utolsó három éve

Az alapító atya célja az volt, hogy utolsó éveiben új lendületet adjon a Schönstatti Mozgalomnak, hogy ezen keresztül is segítse az Egyházat a zsinaton vállaltak teljesítésére. 1968 szeptemberében bekövetkezett haláláig szolgálta minden erejével és tudásával a Mozgalmat, kiterjedt levelezést folytatott a világ különböző pontjain élő schönstattsokkal és lelkigyakorlatokat, előadásokat tartott. Sírjára a „Dilexit ecclesiam”, vagyis „Szerette az egyházat” felirat került²¹.

¹⁸ Csermák K.–Csermák A.: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 64.

¹⁹ Csermák K.–Csermák A.: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 65.

²⁰ Csermák K.–Csermák A.: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 75.

²¹ Csermák K.–Csermák A.: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 78.

Összességében elmondhatjuk, hogy Kentenich pályafutásának és munkásságának bemutatásán keresztül, egy konkrét példán át bepillantást nyerhetünk a 20. század Római Katolikus Egyházának életébe. Az alapító hamar felismerte, hogy az új (modern) kor milyen kihívások elé állítja majd az Egyházat, a társadalmakat, valamint a hívó és a nem hívó embereket egyaránt. Korát megelőzve választ kínált azokra a kérdésekre, amelyeket az egyház vezetői a 20. század elején még fel sem mertek tenni. House szerint a karizmatikus vezetők lényegében változásvezetők, a társadalmi változásokhoz nélkülözhetetlen kockázatvállalási hajlandósággal, állhatatossággal, elszántsággal és kitartással²² munkálkodnak, csakúgy, mint a dolgozatban megismert alapító atya. Ugyanakkor a vezető, a karizmatikus alapító munkássága értelmezhetetlen annak követői – a modern kor emberének ismerete – nélkül. Bakacsi szerint a követés természeténél fogva értékracionális – nem tranzakciós jellegű – és belső meggyőződésű azonosulás, nem behódolás.²³ A kutató szerint az odaadás tárgya alapján tehetünk különbséget, hiszen vannak csoportok, amelyekben a vezető személye iránt nyilvánul meg ez az odaadás, míg más közösségekben a vezető által képviselt és szervezett jövőkép részeként a megfogalmazott értékek és célok iránt odaadóak a tagok²⁴. A Schönstatt Mozgalom esetében inkább az utóbbi jellemző, hiszen az alapító távollétében a Mozgalom tovább élt, virágzott, továbbá kiharcolta státuszát az egyházi struktúrában.

A Nemzetközi Schönstatti Apostoli Mozgalom struktúrája

A külső hatások elemzése után nézzük meg a szervezet belső tagolását és az azt kialakító tényezőket. A Schönstatt Mozgalom napjainkban nem csak a klérus tagjait, hanem a világi hívőket is megszólítja és várja tagjai sorába. Ahogy az intézménytörténeti leírásából megtudhattuk, eleinte csak férfiakból állt a közösség, de ez idővel változott, és nők is csatlakozhattak a Mozgalomhoz. A Schönstatt Mozgalom először Szövetségként jött létre (1914-ben), majd később vált ki belőle a Liga (1919). Ezután a női liga következett, majd a nők szövetsége. Körülbelül 15 év leforgása alatt már hat közösség működött: a papi szövetség, a papi liga, a férfi szövetség, a férfi liga, a női szö-

²² Bakacsi Gyula: A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, 50. (2019). 3. 50-61. 53.

²³ Bakacsi Gyula: A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, 50. (2019). 3. 50-61. 50.

²⁴ Bakacsi Gyula: A karizmatikus és a neokarizmatikus leadership összehasonlítása. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, 50. (2019). 3. 50-61. 50.

vetség és a nők ligája. Évtizedek alatt alakult ki a jelenlegi formában működő struktúrája a schönstatti szervezetnek, amelyet – a közösség saját, belső elnevezését felhasználva – négy fő ágra oszthatunk, amik számtalan csoportot fognak össze: (1.) Schönstatti Papok, (2.) Nők, (3.) Férfiak és a (4) Családok. Ezek az ágak – nem, kor, lakhely, élet-állapot, elköteleződés szintje szerint – tovább strukturálódnak. Az első a Liga, amely a Mozgalomhoz lazábban kötődő személyeket, családokat fogja össze. Másodikként következik a Szövetség, amely mélyebb, „apostoli” elkötelezettséget jelent, majd a harmadik szint a Kötelék, vagy más néven a „világi intézmény”, mely az olyan legszorosabb kapcsolatot ápolókat tömöríti, mint a szerzetesi közösségek²⁵.

Jelenleg a Nemzetközi Apostoli Schönstatt Mozgalom égisze alatt hat világi intézet, úgynevezett kötelék működik: Mária-nővérek, Schönstatti Nők, Világi Papok, Mária-fivérek, Schönstatti Atyák és a Családok Köteléke, amely utóbbi státusza a jelenlegi egyházjog fogalmi korlátai miatt tisztázatlan. A Szövetség részeként megtalálhatjuk a Nők Szövetsége, Anyák Szövetsége, a Betegek Szövetsége, a Legény Szövetség, Férfi Szövetség, Családszövetség és a Papi Szövetség csoportokat. A Liga által összefogott közösségek pedig Leány Liga, Nők Ligája, Anyák Ligája, Betegek Ligája, Fiú Liga, Férfi Liga, Diakónusok, Család Liga és Papok Ligája néven működnek. A negyedik – nem hivatalos – csoportot a Mozgalommal szimpatizálók alkotják, őket a Nép- és Zarándokmozgalom csoportba sorolják be²⁶. A Schönstatt közösség nem hasonlítható semmilyen más meglévő szerzetesrendhez, hiszen a családok beemelése a Mozgalomba korábban nem volt része az egyházi gyakorlatnak. A négy ág csoportjai és alcsoportjai a nemzeti mozgalmakban az adottságoknak, lehetőségeknek és körülményeknek megfelelően alakultak ki, így ezeket a csoportokat nem találhatjuk meg minden nemzeti mozgalomban. Például a Magyarországon működő közösségben nem honosult meg, nem alakult ki a hagyománya a Schönstatti Nők, a Mária-fivérek, a Családok Köteléke, a Betegek Szövetsége vagy a Férfi Szövetség alcsoportoknak. Összefoglalva – a Mozgalom meglátása szerint – a közösség magját a Kötelék és a Szövetség alkotják, míg a „testét” a Liga. Vizsgáljuk meg közelebbről a szervezet felépítését és az egyes alcsoportok funkcióját.

Férfi-ág

A szervezet alakulásának folyamatában bekövetkezett változások hatására az eleinte egységes férfiak ágából kiválnak a papok. Ők a

²⁵ *Beller Tilmann*: A családi élet: küldetés és munka. Családnapok előadásai 1983–1990. Óbudavár 2002. 217.

²⁶ *Beller Tilmann*: A családi élet: küldetés és munka. Családnapok előadásai 1983–1990. i.m. 51.

1. ábra: Férfi-ág alcsoportjai

Forrás: <https://www.schoenstatt.hu/schonstatt-agai>

férfiaktól, szerzetesektől külön kezdenek el működni, miközben a férfiak ága is tovább strukturálódik. A leglazább kötelékben, a Ligában három csoporthoz lehet csatlakozni, amelyek életkor és státusz alapján tesznek különbséget tagjaik között. Ezekben a közösségekben a tagok csoportos összeföveteleken, lelki gyakorlatokon előadásokat, tanításokat hallgathatnak és jobban megismerhetik Schönstatt küldetését, továbbá ha úgy döntenek, Szeretetszövetséget köthetnek a Szűzanyával és az elköteleződés egy magasabb fokára léphetnek: a Legény Szövetségbe vagy a Férfi Szövetségbe (1. ábra).

Ebben az ágba, a Kötelék legszorosabb fokában a Máriatestvérek közösségéhez csatlakozhat a schönstattos tag. A Máriatestvérek rendjét Kentenich atya 1942-ben alapította a dachau koncentrációs táborban raboskodó egyházi személyekkel összefogva, majd 1993-ban az Egyház hivatalosan is elismerte. A közösség tagjai nem papok, de megszentelt keresztény életet élnek, miközben világi munkájuknak, hivatásuknak megfelelő foglalkozást folytatnak. Feladatuk közé tartozik a Férfi Liga és a Férfi Szövetség lelki támogatása²⁷.

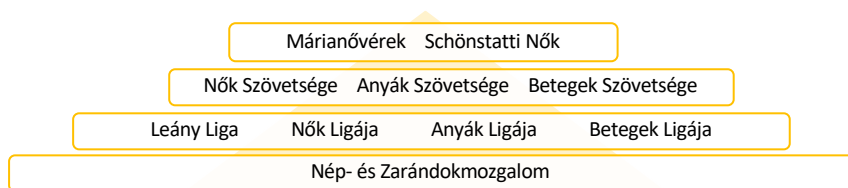
Női-ág

Az Apostoli Szövetség női ágának 1921-es megalapításával Kentenich célja az volt, hogy ráirányítsa a figyelmet a modern nőtípus kiforrására²⁸, ám ezzel a tétével megelőzte kora gondolkodóit. Ennek ellenére a csoport tagsága és elkötelezettsége rendkívüli mértékben növekedett, így 1925. január 23-án három nővérrel megalakult a Márianővérek Társasága²⁹, olyan nők számára, akik szorosabb viszonyt szerettek volna kialakítani a Mozgalommal. Az 1965-ös függetlenség a nővérek a palottinus rend fennhatósága alá tartoztak.

²⁷ Schönstatt Institute of the Marian Brothers. <https://www.schoenstatt-fathers.in/history/> / https://second.wiki/wiki/schc3b6nstatt-institut_marienbr3bceder Letöltés: 2022. jan. 09.

²⁸ Csermák K.–Csermák A.: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 35.

²⁹ Schönstatt Sisters of Mary. <https://schoenstattsisistersofmary.us/> Letöltés: 2022.01.09.

2. ábra: Női-ág alcsoportjai

Forrás: <https://www.schoenstatt.hu/schoenstatt-agai>

Jelenleg a Schönstatt női-ágához – csakúgy, mint a férfi-ághoz – különféle módokon lehet kapcsolódni. Az első és leglazább kötődést a Ligához való csatlakozás jelenti, ezt a komolyabb elköteleződést igénylő Szövetség csoportok követik, majd a Kötelék, amelyet a Márianővérek és a Schönstatti Nők alkotnak (2. ábra).

A közösség a Ligában és a Szövetségben résztvevő nők számára női-lelki napokat szervez, továbbá tematikus kiscsoportos előadásokat tart özvegyeknek, kismamáknak, édesanyáknak, betegeknek. A különbség a kettő között a szervezetben való aktivitás mértékében, az elköteleződés fokában, a találkozásoknak a gyakoriságában és a számadások előfordulásában mérhető.

A Női-ág legbelső körében, a Kötelékben a Márianővérek és a Schönstatti Nők közössége található. A Márianővérekről úgy tartják, hogy az ő közösségük a „lelke” a mozgalomnak. Van egy aktív ága és egy passzívabb, ide tartoznak az Örökimádó Nővérek, akik a lelki háttérét adják a közösségnek egy szemlélődőbb életmóddal és folyamatos imával. Az aktív csoportba tartozó Márianővérek feladata pedig a Schönstatt Mozgalom támogatása, misszióstevékenység, az ifjúság és a családok tanítása és lelkigyakorlatok tartása. A Márianővérek kötelékében jelenleg egy magyar novícia tanul, munkálkodik.

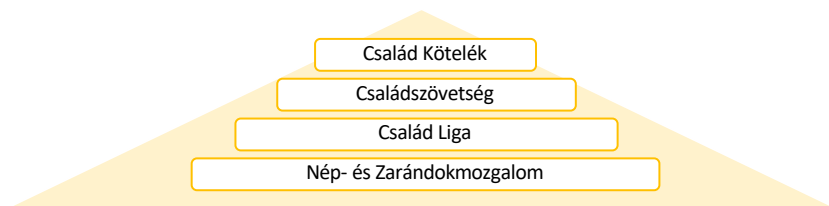
A Schönstatti Nők közösségét 1935-ben hozták létre és az Egyház 1972-ben ismerte el³⁰. A Márianővérektől eltérő módon nem laknak rendházban, nem viselnek hivatalos öltözetet, hanem megmaradnak (munka- és lakhelyükön) világi státuszukban. Istennek szentelt életet élnek az evangélium útmutatása szerint, Mária mintájára, aki szintén az emberek között élt³¹.

Családok

Kentenich 1950-ben egy fiatal családokból álló csoporttal alapította meg az első Családszövetséget, amely független közösség lett a Nem-

³⁰ Secular Institute Women of Schoenstatt. https://second.wiki/wiki/sc3a4kularinstitut_frauen_von_schc3b6nstatt Letöltés: 2022.01.09.

³¹ Frauen von Schönstatt. <https://www.frauen-von-schoenstatt.de/ueber-uns/> Letöltés: 2022.01.09.

3. ábra: Családok-ág alcsoportjai

Forrás: <https://www.schoenstatt.hu/schonstatt-agai>

zetközi Schönstatt Mozgalmon belül. A cél a házasság szentségének, a megszentelt házasság élet értékének és Krisztus követésének közép-pontba állítása, mindezt a schönstatti pedagógia támogatásával és a Szűzanya segítségével³².

A családok csoportja – mely a legnépesebb a négy fő ág között – ugyanúgy, mint a fenti két ág további három szinten tagolódik (3. ábra). Az első a Család Liga, ezen a szinten a házastársak részt vesznek a schönstatti előadásokon, de nem köteleződik el a Mozgalomban való aktív részvételre. A második szint a Családszövetség, ami egy mélyebb, apostoli elköteleződést jelent³³. A harmadik a Család Kötelék, amelyben szerzetesi mintára a szövetséget kötött családok együtt élnek és törekednek az életszentségre az evangélium tanítása szerint Szűz Mária segítségével.

Papok

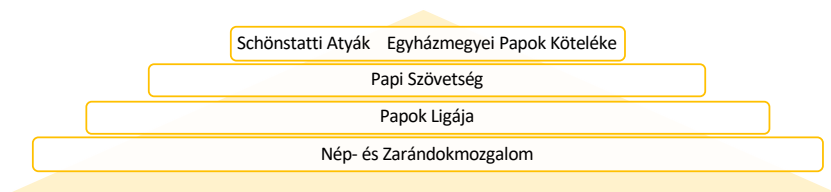
Időrendben a papok-ága (4. ábra) alakult ki a legkésőbb, 1965-ben, de ha hívhatjuk a Márianővéreket a Mozgalom „lelkének”, akkor a Schönstatti Atyák a „motorja” a közösségnek. Az ő feladatuk a közösség működtetése, a lelkigyakorlatok és előadások megtartása, lelkivezetés és Kentenich atya örökségének továbbadása.

Fontos mérföldköve volt a magyar Mozgalomnak, hogy Kentenich József ordinációja (1910. július 08.) után 106 évvel, 2016. július 8-án a budapesti Szent István Bazilikában Erdő Péter bíboros pappá szentelte Csermák Péter diakónust, aki így a Mozgalom első magyar tagja lett a Schönstatti Atyák között. Jelenleg még egy fiatal magyar novícius tanul a schönstatti atyák közösségében.

A fenti fejezetekben leírtam a Nemzetközi Schönstatti Apostoli Mozgalom struktúráját, ám szeretném hangsúlyozni, hogy a magyar közösség felépítése sokban eltér ettől. Egy példa erre, hogy hazánkban nem jellemző, hogy a férfiak vagy nők házastárs nélkül keressék fel a Mozgalmat, ezért nem alakult ki az egyedülálló résztvevőkből

³² Schönstatt Original Website. Family Movement: <https://schoenstatt.com/family/about-the-schoenstatt-communities/family/> Letöltés: 2022.01.09.

³³ Magyar Schönstatt Mozgalom. <https://www.schoenstatt.hu/mit-jelent-schonstatt> – letöltés: 2022. január 04.

4. ábra: Papok-ág alcsoportjai

Forrás: <https://www.schoenstatt.hu/schonstatt-agai>

összeálló Nők Szövetsége és a Férfiak Szövetsége. Magyarországon a legerősebb ág a családoké, vagyis a Családmozgalom és az Ifjúsági Mozgalom. Az Ifjúságot – amelyben viszont megtalálhatóak egyedülálló tagok is – más attribútumok alapján osztják fel, így ezek elnevezése: Lánymozgalom és Fiúmozgalom.

Összességében a Mozgalom története során számos olyan külső befolyás – intézményi, társadalmi, politikai változások; vezető leválasztása a közösségről, majd visszatérése; egyházi jogszabályi háttér módosulása; nemzetközivé válás – érte a csoportot, amely nagyfokú rugalmasságot kívánt, és ezeknek a helyzeteknek a hatására kialakult a jelenlegi formában működő kiterjedt, tagolt, karakteres attribútumok mentén felépülő hierarchikus szervezet. Kiterjedt, hiszen a világ több mint 110 országában, közel 250 aktív Schönstatt-központ működik, és tagsága több milliós nagyságrendű. Tagolt, hiszen a szervezet ágazatokra oszlik, amelyekben a Mozgalom tagjai jól körülhatárolható tulajdonságok, értékek mentén különböző alcsoportokhoz igazodnak. És végül hierarchikus, hiszen minden csoport egy adott hierarchiában – példaként említve: lakóhely, régió szerint – működik, amelyek vezetői támogatják a Mozgalom küldetését és fenntartását. Minde mellett a schönstatti megújulási mozgalom erős küldetésstudattal és kivételes jövőképpel rendelkezik, amely elengedhetetlen eleme³⁴ egy jól működő szervezetnek.

A magyar Schönstatt Mozgalom létrejöttének társadalomtörténeti háttere

Keresztény vallási megújulási mozgalmak Magyarországon

Újító vallási mozgalmak a történelem minden korszakában formáltak a hithez, a formális vallási keretekhez és a hétköznapi vallási élethez

³⁴ Gál Zsuzsa: A szervezeti kultúraváltás jellemzői. Régió kutatás Szemle. 5. (2020). 2.73-80. 76.

való viszonyt³⁵. Világszerte számos új vallási mozgalom³⁶ keletkezik, ezektől a csoportoktól a vallási megújulási mozgalmakat az különbözteti meg, hogy az utóbbiak képesek voltak megmaradni a Római Katolikus Egyház által nyújtott kereteken belül, így valamilyen módon belülről formálták, megújították azt.

Számos kiváló lelkeségi mozgalom működik Magyarországon, mégis a tanulmány célja, hogy ezek közül csupán egyet tárgyaljon részletesebben, mégpedig a Nemzetközi Apostoli Schönstatti Mozgalom magyarországi működését. Annak érdekében, hogy jobban megértsük alapításának körülményeit, elengedhetetlen, hogy áttekintsük milyen politikai, társadalmi és történelmi viszonyok között honosították meg ezt a német eredetű közösséget hazánkban.

A II. világháború utáni és a rendszerváltás előtti időszak politikai, társadalmi és történelmi folyamatainak a magyarországi elemzése után egyöntetűen megállapítható, hogy ebben az időszakban a vallási (csakúgy, mint a civil) csoportok erős állami kontroll mellett működtek, hiszen az egyházüldöző kormányzat 1945 után feloszlatta a hivatalosan működő katolikus (és más vallási) egyesületeket, ezzel az illegalitásba kényszerítette és új struktúrába terelte a közösségi összefüggéseket működését³⁷. A rendszerváltás előtt működő közösségek jelentősége vitathatatlan, mind az állami, mind az egyházi élet-szférára gyakorolt hatás tekintetében. Az újonnan kialakított magyarországi viszonyok között, a közösségeknek az egypártrendszer által megszabott legális kereteken kívül, az illegalitásba kellett hétköznapi működésüket biztosítani, hiszen a legális keretek nem hagytak széles mozgásteret³⁸. Ezek a vallási közösségek, lelkeségi mozgalmak

³⁵ *Thomas J. Csordas*: Global religion and the re-enchantment of the world: The case of the Catholic Charismatic Renewal. *Anthropological Theory*. 7. (2008). 3. 295–314.; *Henri Gooren*: The Catholic Charismatic Renewal in Latin America. *The Journal of the Society for Pentecostal Studies*. 34. (2012). 2. 185–207.; *Havasi Virág*: Keresztény új vallási és vallási mozgalmak Magyarországon 1945-től napjainkig. *Egyháztörténeti Szemle*. 19. (2018). 4. 106–128.; *Đurić-Milovanović Aleksandra*: „Hidden Religious Landscapes”: Religious Minorities and Religious Renewal Movements in the Borderlands of the Serbian and Romanian Banat. *Balkanica*. 2021. 52. 193–212.; *James Ponzetti*: Renewal in Catholic community life and New Monasticism: The way of a contemporary religious communal movement. *The Journal for the Sociological Integration of Religion and Society*. 4. (2014). 2. 35–50.

³⁶ *Lőrinczi Tünde*: Egyház? Szekta? Mozgalom? Vallásos jellegű kisközösségek kutatásának elméleti hátterei. *Erdélyi Múzeum*. 1453–0961 LXXIII. (2011). 1. 167–176.

³⁷ *Kamarás István*: Bensőséges bázisok. Katolikus kisközösségek Magyarországon. Budapest, 1994.

³⁸ *Mezey András*: Katolikus kisközösségek és bázisközösségek Csongrád

nemcsak örködtek a vallásos érzések fennmaradása felett, hanem az ellenkultúra részei is voltak³⁹, Fejérdy keresztény vallásos ellenállásként definiálja tevékenységüket⁴⁰, még akkor is, ha a hatalom szemében ellenállásnak tűnő cselekedetek nem volt többek, mint a hitükből és hivatásukból fakadó életforma⁴¹ hétköznapi megvallása. Ennek ellenére a hatalom úgy tekintett rájuk, mint akik képviselik a szekuláris marxista ideológia konkurenciáját és hátországot biztosítanak az államellenes szerveződéseknek is⁴². Minden kihívás, üldöztetés és elnyomás ellenére, illetve néhány valláskutató szerint⁴³ pont emiatt is az illegalitásban működő vallási kisközösségek, vallási megújulási mozgalmak tagjainak száma növekedett, továbbá belátták, hogy korlátozott lehetőségeik vannak és az élő egyházat úgy tudják fenntartani az üldöztetések alatt, ha létrehozzák a „katakombák egyházát”⁴⁴.

A kisközösségek kiépüléséhez egyfajta kényszer vezetett, hiszen a II. világháborúig létező és működő egyház fenntartása már lehetetlenné vált. Mind a kor szelleméből adódó számos változás, mind a Magyar Római Katolikus Államegyház tradicionálisan berögzült működési logikájának bukása, mind az új állami rendelkezések összességében olyan helyzetet teremtettek, hogy át kellett gondolni, újrapozicionálni azt, amit hagyományosan Magyar Római Katolikus Egyháznak hívtak. Az állam és az egyház szétválasztása (1946. február 01.), az egyházi egyesületek, szervezetek tömeges feloszlata (1946. július 4.), az egyházüldözés megkezdése és Mindszenty József bíboros 1947. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén

megyében 1946 és 1980 közt a pártállam és a hivatalos egyház vonatkozási keretében. Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Piliscsaba-Budapest. 2013.

³⁹ *Havasi Virág*: Keresztény új vallási és vallási mozgalmak Magyarországon 1945-től napjainkig. Egyháztörténeti Szemle. 19. (2018). 4. 106–128.

⁴⁰ *Fejérdy András*: Vallási ellenállás Magyarországon a kommunista rendszerrel szemben. In: Kulturális ellenállás a Kádár-korszakban. Gyűjtemények története. Szerk. Apor Péter, Bódi Lóránt, Horváth Sándor, Huhák Heléna, Scheibner Tamás 143–151. 143. Budapest 2018.

⁴¹ *Fejérdy András*: Vallási ellenállás Magyarországon a kommunista rendszerrel szemben. i.m. 144.

⁴² *Bálint Csaba*: Felnőtt hittancsoportok jellemzői – Kelet-Magyarországon. Embertárs. 2012/4. 331–340.

⁴³ *Mezey András*: Katolikus kisközösségek és bázisközösségek Csongrád megyében 1946 és 1980 közt a pártállam és a hivatalos egyház vonatkozási keretében. Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Piliscsaba-Budapest. 2013.

⁴⁴ *Illyés Sz. József*: Új Katolikus Mozgalmak Magyarországon. Egy Mozgalomelmélet Gyakorlata. Doktori disszertáció. Bécsei Egyetem. Bécs 2008.

elhangzott beszéde – amelynek célja a hívő keresztények számára a hitben való megerősítés volt, továbbá a meghirdetett programokkal közösségi élményt akart kínálni és nyitni a nem vallásosok irányába is⁴⁵ – aktivizálta az emberek lelki igényeit⁴⁶ és így az '50-es évektől életre hívott számos vallási kisközösséget⁴⁷, amelyek a következő időszakban meghatározták, formálták a vallási életet, az Egyházhoz való viszonyt és sokak számára az első vagy egyetlen egyházélményt nyújtották.

A II. világháború utáni időszakból – csupán csak – két egyháztörténeti jelentőségű eseményt szeretnék kiemelni. Az első a II. vatikáni zsinat, amelyet 1962-ben XXIII. János pápa nyitott meg és 1965-ben VI. Pál zárt le. A zsinat első ülészakájának eredményei közé sorolhatjuk az ökumenizmus megvitatását, amely hatására elismerték a többi keresztény egyházat, nyitottak feléjük és a vallásszabadságról is tanácskoztak, amelynek eredménye, hogy elfogadják a lelkiismereti szabadságot és azt is, hogy erőszakkal nem lehet senkit a katolikus hitre kényszeríteni. A második ülészak újragondolja Szűz Mária (Jézus anyja) szerepét az Egyházban: a „Maria, mater ecclesiae” („Mária, az egyház anyja”) elnevezést tulajdonítják neki, ezzel kiemelve az átlagos szentek sorából. Ezen túl a zsinat résztvevői nyilatkozatban sajnálatukat fejezték ki az 1054-es egyházszakadásért, felszólaltak az atomfegyverek használata és a fegyverkezési verseny ellen, felhívták a figyelmet a világon éhező emberek helyzetére, a harmadik világ problémáira, kimondták, hogy az emberek alapvetően egyenlőek és megfogadták, hogy a Katolikus Egyház ezentúl nem foglalkozik kizárólag a saját belső problémáival, hanem szolgálnia kell az emberiségnek⁴⁸. A második vatikáni zsinat hatása mind az Egyházra, mind a Schönstatt mozgalomra jelentős volt. A Mozgalom szempontjából jelentőségteljes volt, hogy Szűz Mária személyét újredefiniálták és az Egyházban betöltött szerepét újra pozícionálták, továbbá a Schönstattot alapító Joseph Kentenich atyát a zsinat lezárása után – ahogy arra már korábban utaltam, az enyhülés és nyitás következtében – kegyelemben részesítették, visszahívták száműzetéséből és hazatérhetett a németországi Schönstattba.

⁴⁵ *Gulyás Martin*: Mindszenty József bíboros az 1947-es csongrádi Tiszai Márianapokon. *Vasi szemle*. 59. (2015). 5. 825–833. 826.

⁴⁶ *Illyés Sz. J.*: Új Katolikus Mozgalmak Magyarországon. *Egy Mozgalomelmélet Gyakorlata*. i.m. 24.

⁴⁷ Bokor bázisközösségek; Fokoláre Mozgalom; Regnum Marianum; Magyar Karizmatikus Mozgalom Szürkebarátok Közössége; Magyar Schönstatt Mozgalom; Házasság Hétvége Mozgalom; Taizéi Mozgalom

⁴⁸ *Ottlyk Ernő*: Húsz éves a második Vatikáni Zsinat. *Theológiai Szemle*. 29. (1986) 1. 44–49.

A második vatikáni zsinat egy másik jelentős eredménye, hogy a zsinat szellemében megszületett VI. Pál pápa „Evangelií Nuntiandi” kezdetű apostoli buzdítása (1975), amely mérföldkő a kisközösségi vallásosság intézményes elfogadásában⁴⁹. Ez az apostoli buzdítás a katolikus evangelizációról szól és részletezi, hogy ki, hogyan, milyen formában és kiknek beszélhet a hit értékeiről és tehet tanúságot. A szöveg V. fejezete az evangelizáció címzettjeiről szól és ezen belül is az 58. pontját kifejezetten a bázisközösségeknek szentelték. Megállapítja, hogy ezek a közösségek mindenütt virágznak, de nagyon különböznek egymástól, nemcsak nemzetközi szinten, hanem még egy-egy országon belül is, továbbá felhívja a figyelmet azok (pozitív és negatív) Egyházra gyakorolt hatására⁵⁰. A pápai buzdítás jelentősége többek között az volt, hogy a kisközösségeket elindította az elfogadás útján⁵¹, ám innen még hosszú út vezetett ahhoz, hogy a Magyar Katolikus Egyházon belül is elfogadják a kisközösségek, bázisközösségek, lelkeségi (megújulási) mozgalmak létjogosultságát.

A rendszerváltást követő években számos kihívással kellett szembenéznie az Egyháznak és a kisközösségeknek is, amelyek alapjaiban befolyásolták a további működésüket. Immár nem voltak az illegálitásban kényszerítve, így szabadon összegyűlhetnek, és a közösségek tagjai nyíltan megélhették hitüket, de ezzel egyidejűleg megszűnt az üldözés alatti összetartozás élménye is. Ebben az időszakban a megújulási mozgalmaknak lehetőségük volt arra, hogy már nem csak a vallásos hit megéléséhez biztosítsanak teret és alkalmat, hanem társadalmi szerepvállalásuk keretében különféle csoportok – szenvedélybetegek, elítéltek, romák – lelki megsegítésére és rehabilitációjára⁵² is figyelmet fordítsanak. Az ilyen típusú új szerepvállalások hatására megindult a megújulási mozgalmak társadalomba való beilleszkedésének folyamata, illetve küldetésének keresése a „világ” felé, tehát reflektál és felelősséget érez az őt körülvevő társadalom problémáira – pont úgy, ahogy azt a II. vatikáni zsinat is szeretne volna. Ezzel az egyháziasság új stílusát⁵³ képviselik a közösségek és nyitnak a nem vallásos emberek felé, hogy szolgáljanak és evangelizáljanak.

Összességében a megújulási mozgalmakat a „mozgalmiságon” túl összekapcsolják még a közösségi jellegek, az Isten igéjének köve-

⁴⁹ *Illyés Sz. J.*: Új Katolikus Mozgalmak Magyarországon. Egy Mozgalomelmélet Gyakorlata. i.m. 47.

⁵⁰ *Evangelií Nuntiandi* 1975.

⁵¹ *Illyés Sz. J.*: Új Katolikus Mozgalmak Magyarországon. Egy Mozgalomelmélet Gyakorlata. i.m. 33.

⁵² *Havasi Virág*: Keresztény új vallási és vallási mozgalmak Magyarországon 1945-től napjainkig. Egyháztörténeti Szemle. 19. (2018). 4. 106- 128. 128.

⁵³ Magyar Katolikus Lexikon: <http://lexikon.katolikus.hu/L/lelki%C3%A9s%20mozgalmak.html> Letöltés: 2021.12.21.

tése, a testvéri szeretet, a világban élés – ami egy dialógust feltételez a világgal, hiszen a tagok nem a világtól elvonultan élek. Továbbá, hogy egységben kell élni a többi közösségi taggal és az Egyházzal is, valamint számos csoport – csakúgy, mint az általam vizsgált Schönstatt mozgalom is – újra felfedezte Mária szerepét és a keresztfonosságát⁵⁴.

A Schönstatt Mozgalom magyarországi alapításának története

Gódány házaspár története

A magyarországi társadalmi-politikai viszonyrendszer feltárása után a következőkben közelebről megvizsgálom a magyar Schönstatt Mozgalom alapítását és a Mozgalmat meghonosító Gódány házaspár, Róbert és Rita munkásságát. Gódány Róbert az 1956-os forradalom után – abban tevékeny részvétele miatt – Ausztriába disszidált, ahol dolgozni, majd tanulni kezdett: Bécsben csatlakozott a kispapokhoz és teológiát tanult. Ebben az életszakaszban ismerkedett meg a Schönstatt eszméjével egy 1959-es németországi tanulmányi út során, amikor kispap társaival ellátogattak Schönstattba. Olyan nagy hatással volt rá a tanítás, hogy később autóstoppal többször elutazott Schönstattba, hogy még többet megtudjon az éppen kibontakozó vallási megújítási közösségről, sőt 1962-ben felkereste Kentenich atyát az Egyesült Államokban, Milwaukee-ban. Végül úgy döntött, hogy nem a papi élet a hivatása, és családot alapított. Feleségével, Gódány Ritával aktívan részt vállaltak a bécsi schönstatti élet megalapozásában és felvirágoztatásában, miközben többször ellátogattak a németországi Schönstattba, ahol 1967-ben lehetőségük volt találkozni az alapítóval: Kentenich József atyával. A korábbi fejezetekből megismert magyarországi politikai, társadalmi viszonyok és a Magyar Római Katolikus Egyház korlátozott lehetőségei ellenére, 1980-ban – minden várható kihívás ellenére – úgy döntöttek, hogy öt gyermekükkel visszaköltöznek Magyarországra és a Balaton-felvidéken található Óbudaváron telepedtek le⁵⁵.

A magyarországi alapítás

Bár az alapító-házaspár célja a visszatelepüléssel nem a Schönstatt Mozgalom magyarországi megalapítása volt – jobban motiválta őket, hogy gyermekeik magyar környezetben szocializálódjanak –, mégis, amikor ismerős házaspároknak beszéltek a schönstatti tanításról, elkezdett formálódni a közösség. Beller Tilmann schönstatti atya,

⁵⁴ *Illyés Sz. J.*: Új Katolikus Mozgalmak Magyarországon. Egy Mozgalomelmélet Gyakorlata. i.m. 54.

⁵⁵ *Mészáros Boglárka*: Így vezetett...A Gódány házaspár története. Óbudavár 2014.

akit még a bécsi székhelyű osztrák Schönstatt Mozgalomból ismertek meg, rendszeresen meglátogatta Óbudaváron a Gódány családot és előadásokat tartott az összegyűlt házaspároknak. Az első ilyen alkalom 1983-ban Veszprémben volt, majd 1984-től már Óbudaváron folytatódott, végül 1985 nyarától kezdve mind a mai napig minden évben itt tartják a Schönstatti Családnapokat⁵⁶. A magyar mozgalom struktúrájának megalapozásakor figyelembe kell venni, hogy a fennálló politikai rendszer által kialakított helyzetből kifolyólag a magyar mozgalom nem csatlakozhatott be a nemzetközi áramlatba, annak felépítésében nem a schönstatti szerzetesek vagy szerzetesnővérek, hanem elsősorban a magyar családok, házaspárok vállaltak aktív szerepet. Mindezek a próbatételek ellenére a magyar Schönstatt Mozgalom megindult a növekedés útján: 1983 és 1986 között a családok száma megtízszereződött, rendszeresen megtartották a nyári családnapokat, Beller Tilmann lett a magyarországi mozgalom lelki vezetője, és annak érdekében, hogy feladatát minél jobban elláthassa, megtanult magyarul. A közösségi tagok száma folyamatosan növekedett a rendszeráltás után is, ám 1990-ben Beller Tilmann atyát megválasztották a német mozgalom vezetőjének, ezért Bécsből Schönstattba költözött és a magyar mozgalom építésében nem tudott olyan aktívan részt venni, mint korábban. Ennek hatására a magyar házaspároknak kellett átvenni a Mozgalom irányítását, és a nyári családnapokon a schönstatti eszméről, tanokról szóló előadásokat is – egyedi módon – házaspárok tartották házaspároknak⁵⁷. Beller Tilmann munkáját a magyar közösség lelki vezetésében később (2005-től) a német származású Gertud-Maria Erhard schönstatti Márianővér vette át, aki szintén megtanult magyarul, így napjainkban is aktívan segíti a magyar családokat a Mozgalom építésében, gondozásában.

A tanítások a házasság szentségét, a család hivatását, az önnnevelést, a schönstatti pedagógiát, az életszentséget és a máriás lelkületet állították a középpontba⁵⁸. A magyar családok körében nem volt új gondolat a schönstatti tanítás által hangsúlyozott Mária-tisztelet, hiszen a Szűzanya személye a magyar történelem korai szakaszától – az országalapítástól kezdve – hagyományosan szerves része mind a világi, mind az egyházi kultúrának⁵⁹. A magyar közösség létrehozása óta folyamatosan növekszik, és a Mozgalom tagjai szerint ez a növe-

⁵⁶ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 88.

⁵⁷ *Csermák K.–Csermák A.*: Kentenich József Schönstatt alapítója és atyja i.m. 90.

⁵⁸ *Beller T.*: A családi élet: küldetés és munka. Családnapok előadásai 1983–1990.

⁵⁹ *Barna Gábor*: Boldogasszony: Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában, Szeged, 2001.

kedés a jövőben is folytatódni fog. Jelenleg a Magyar Schönstatt Mozgalom négy csoportból áll: (1.) Schönstatti Atyák Közössége, (2.) Márianővérek, (3.) Családmozgalom és (4) Ifjúsági Mozgalom, amely két alcsoportra a (4.1.) Fiúmozgalomra és (4.2.) a Lánymozgalomra tagolódik. Ezek között a legtöbb tagot számláló, legaktívabb közösség Magyarországon a Családmozgalom.

Összességében elmondhatjuk, hogy a magyarországi mozgalom sem egy önmagában álló egység, hanem része egy egésznek, így az intézmények mátrixában elfoglalt pozíciója alapján része a Nemzetközi Schönstatti Mozgalomnak, a Római Katolikus Egyháznak, illetve egy lokálisabb perspektívából szemlélve betagozódik a Magyar Katolikus Egyház struktúrájába és együttműködik a Magyar Állammal. A fenti elemzésben vizsgáltam, hogy ezek a külső intézményes keretek hogyan befolyásolták és befolyásolják a közösségi interakciókat.

Összefoglalás

Korábbi célkitűzésemnek megfelelően sikerült feltárni és azonosítani a vizsgált kortárs vallási megújulási mozgalom szervezeti és működési logikáját, valamint a tudományos közösség elé tárni a Schönstatt Mozgalom nemzetközi (német) és hazai csoportjai létrehozásának körülményeit. Tanulmányomban bemutattam, hogy a római katolikus vallási megújulási mozgalom – mely a rendszerváltás előtt honosult meg hazánkban és a rendszerváltás után kezdett el szélesebb körben elterjedni – milyen külső és belső hatások mentén vált a jelenlegi formájában működő kiterjedt, tagolt, karakteres attribútumok mentén felépülő hierarchikus értékközösséggé.

A Magyar Schönstatti Mozgalom mint közösség pozíciójának tisztázása érdekében ismertettem az új vallási mozgalmak és a vallási megújulási mozgalmak fogalmi kereteit. Majd ennek alapján a közösséget a római katolikus vallási megújulási mozgalmak kategóriájába soroltam be, hiszen a Mozgalom egyik axiómája a Római Katolikus Egyház belső megújítása, míg ezzel szemben a vallási megújítási mozgalmak leválnak anyaegyházukról és különálló csoportot alakítanak. Tisztáztam, hogy a vizsgált közösség a karizmatikus személy köré épülő import mozgalmak sorába tartozik, amely az egyik első ilyen típusú alapítás volt a világon, valamint hogy az összes római katolikus szerzetesrendtől megkülönbözteti az a tény, hogy a korábbi egyházi gyakorlattól eltérően a családokat önálló egységként beemelte a rendi hierarchiába.

Amiben még többet nyújtott a Schönstatti Mozgalom, mint a többi vallási megújulási közösség, hogy a működési struktúrájából adódóan vonzó volt azoknak, akik a mélyebb hitéletet házastársukkal együtt szerették, hiszen a Schönstatti Mozgalom egy egységként tekint a keresztyén családokra, együtt kínálja nekik a lelki megújulás

lehetőségét, így úttörő tevékenységet folytatott a Katolikus Egyházban, mindeközben pedig ráirányította a figyelmet a katolikus családon belül rejlő potenciálra.

Az elemzés közben felismertem, hogy a magyar Mozgalom, megalapításának körülményeiből adódóan, nem tudott becsatlakozni a Nemzetközi Schönstatti Mozgalom aktív életébe, így a hazai Mozgalom struktúrájának és főbb jellegzetességeinek kialakulására kiemelten hatással volt, hogy az alapítást követő első időszakban elszigetelten fejlődött a környező nemzeti schönstattos közösségektől. A kutatómunka folytatásaképp számos új lehetőség vetődik fel, mint például, hogy feltárjam és elemezzem, melyek azok a nemzeti sajátosságok a jelenben, amelyek ebből az átmeneti elszigeteltség állapotából adódóan jöttek létre, és ezekhez a nemzeti sajátosságokhoz a közösségi tagok milyen attitűdöt mutatnak. Továbbá, hogy hogyan pozicionálják a magyar Mozgalom helyét a nemzetközi mozgalmak között.